

állandó munkatársai mellett bekapcsolta munkájába a folkloristák egész seregét az ország minden részéből s a helyszínen számos folklór-kört hozott létre.

A Folklór Intézet kapcsolata a külföldi folklór intézetekkel, folkloristákkal az utóbbi években szorosabbá vált. A szovjet, magyar, bolgár, csehszlovák, német és lengyel folkloristákkal szempontokat, folklór anyagot, tapasztalatokat cseréltünk s ez igen értékesnek bizonyult az Intézet tudományos munkája szempontjából.

A bukaresti Folklór Intézet ötéves kitartó munkája következtében a Román Népköztársaság egyik fontos kulturális intézményévé vált. Törekvése az, hogy hozzájáruljon a tömegek kulturális színvonalának emeléséhez, a dolgozó embereknek a szocialista hazafiság és a proletár nemzetköziség szellemében való neveléséhez, hogy a népköltészetet, a népi művészeti alkotásokat a nemzeti kultúra és a népek barátságának alapjává tegye.

Bukarest

Sabin Drăgoi

a Román Népköztársaság
érdemes művésze, a bukaresti
Folklór Intézet
igazgatója

Ethn. 1955 66: 556 - 563

Beszámoló a romániai néprajzi kutatásról

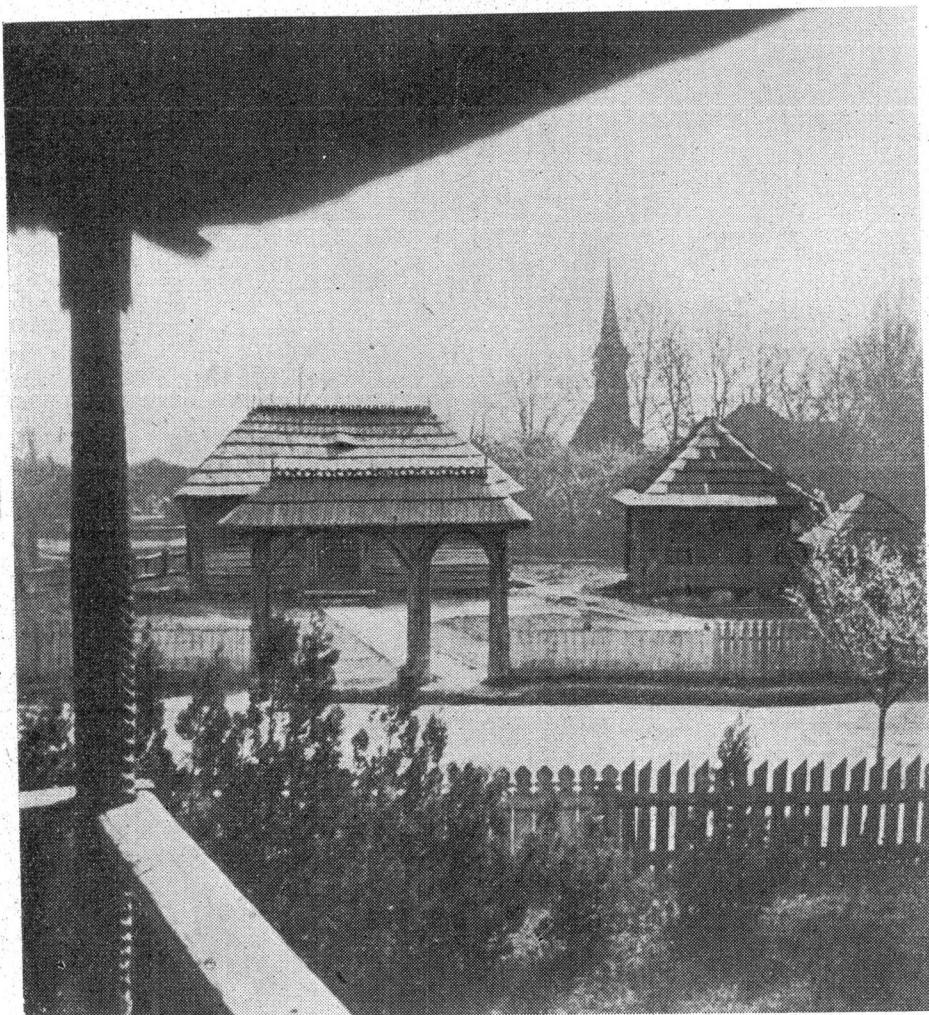
Kéthetes romániai utam folyamán lehetővé vált számomra, hogy a népzenei kutatások tanulmányozása mellett megismerjem az egész román néprajzi kutatást, legalább is intézményeiben és legfőbb eredményeiben. Tapasztalataimról a következőkben számolhatok be.

A románok egyik legkiválóbb néprajzi létesítménye kétségkívül a bukaresti *Falvmúzeum*, mely az ország különböző területéről származó 30 házban a román népi építészet legkülönbözőbb típusait mutatja be. Ez az anyag melléképületekkel együtt kb 100 objektumot jelent, egy 4 hektárnyi nagy parkban elhelyezve. Az objektumok túlnyomó többsége faépítmény, melyet a lelőhelyről teljes egészében elszállítottak s a helyszínén újra összeállítottak. Néhány vályog-, illetve kőépület is van köztük, ezeket pontos műszaki felmérés után, odavaló emberek építették fel teljesen hiteles formában. Ezt a nagy anyagot a következő személyzet gondozza: 5 tudományos tisztviselő (köztük az igazgató, *Gheorghe Focşa*, aki 1948 óta vezeti a múzeumot, de már alapításakor munkatársa volt és egyes objektumokat ő hozott be a múzeumba), 4 adminisztrációs alkalmazott, 4 őr, 4 asztalos és 9 takarítónő. A tudományos tisztviselők az anyag gondozásán kívül a további gyűjtés feladatát látják el, aminek legfőbb célja a belső berendezés kiegészítése. E tekintetben valóban kiváló produkálnak, mert egyes házbelsőik nemcsak a táj népművészetét képviselik rendkívüli gazdagsággal, hanem a lakosság egész életét tükrözik házi- és gazdasági eszközeikkel, kerámiai, textil-anyagokkal és a ház külső felszereléseivel, a melléképületekkel és a nagyobb szerzőmunkákkal, présekkel, csónakokkal, szekerekkel stb. Ennek a munkának során hamarosan minden ház megtelik a vidék jellemző eszköz-anyagával és berendezési tárgyával, s nem utolsó sorban kiegészül a tárgyak haszná-

latára vonatkozó írásos és fényképezett dokumentumokkal. (Alapításkor ugyanis, 1936-ban csak a puszta épületek voltak meg.)

Másik nagy néprajzi intézményüket, a bukaresti *Népművészeti Múzeumot* átépítés és költözködés miatt, sajnos nem tekinthettem meg.

A legnagyobb szabású néprajzi munka a Folklór Intézetben folyik, mely 1949-ben alakult *Sabin Drăgoi*, a nálunk is jól ismert zenefolklorista és

1. kép. Kapu és gazdasági udvar Craiova környékéről. A háttérben fatemplom Máramarosból. *Falumúzeum, Bukarest*

zeneszerző vezetése alatt. Tudományos és mozgalmi munkát egyaránt végez, 30 tudományos tisztviselővel, ezek közül 19 zenész, 5 a népköltéssel foglalkozik, 6 pedig tánckutatással. Az adminisztratív és technikai személyzet létszáma 20 fő. Ebben a jól felszerelt kutatóintézetben külön stúdió, 5 hálózati és egy telepes magnetofon áll a kutatók rendelkezésére, minden zenész munkatársnak külön lejegyző-szoba, ezenkívül külön helyiség szolgál a külső munkatársak és érdeklődők kiszolgálására, saját lemezejátszóval. A tech-

nikai berendezés egyetlen komoly hiánya, hogy nincs lemezvágójuk, anyagukat megnetofon-szalagon tárolják, a lejegyzéshez pedig fonográfra játsszák át.

Az intézet anyaga mintegy 60.000 dallamot tesz ki, beleértve a korábbi gyűjtések anyagát is, amit mind itt egyesítettek. A románon kívül az egyes kisebbségek zenéjét is gyűjtik: tatárt, hucult, lipovánt, szerbet és bolgárt. (A magyart az intézet filiáléja, a kolozsvári Folklór Intézet dolgozza fel.) Hanglemezfelvételeik közt a népi felvételek száma kb. 800, ez a feldolgozásokkal (népi együttesek játéka és hasonlók) kb. 3000-re emelkedik.

Ennek a hatalmas anyagnak egyelőre csak kis része van lejegyezve, a lejegyzés és a további feldolgozás az intézet egyik legfontosabb feladata. Ez az anyag számunkra is nagy jelentőségű és igen sok újat, érdekeset nyújtott még rövid bemutatókban is. (»Rövid«-nek persze csak az anyag méreteihez és sokrétű problémáikhoz képest nevezhetjük, minthogy több napon keresztül ismétlődő többórás, néha reggeltől késő délutánig tartó előadásokról van szó, melyekben az intézet kiváló szakemberei — *Alexandru Tiberiu* és *Emilia Comişel* — lemezfelvételekkel és magyarázatokkal ismertették a román népzene főbb típusait és hangszeres anyagát.)

Rendkívül gazdag az alkalomhoz kötött, szertartásos ének-anyaguk, köztük olyanok is, amelyeknek létezéséről eddig nem tudtunk. Kezdetleges zenei típust jelentenek a bemutatott munténiai *esőkérő* énekek, ereszkedő, dur pentakord dallamok, $\frac{3}{8}$ ritmusban. Hallottam olyan kolindát, amely csak az alsó dominánsból és a tonika ismételtetéséből állt, tehát mindössze két — nem egymás mellett levő — hangból. Siratóik nemek és kor szerint különböznek, s műfaj tekintetében is elkülönülnek: vannak epikus siratók és lírikusok. Az előbbiekhöz tartozik a fenyődal, a hajnalének; ezeket hivatásos siratóasszonyok éneklik, Hunyadban pl. hat hétig minden vasárnap a halál után. Lírikus siratójuk, a *bocet* felel meg a mi siratóknak jellegben és szerepben egyaránt. Ezek közt Olténiában hexakord terjedelmű, dur, ereszkedő jellegű darabok tűnnek fel, sőt olyanok is, melyek a 2. és 1. fokon záruló két sorból állanak. (Egyik hasonlított is némileg a magyar siratóhoz.) Persze arról nem igen lehet szó, hogy a somogyi és nyitrai hasonló siratóknak, vagy az obiugorok hasonló felépítésű dalainak valami közük lehet ezekhez; inkább arra gondolunk, hogy egy nagyobb keleteurópai terület kezdetleges zenei állapotának közös emléke, hasonló fejlődési irányok terméke. Ilyen közös vonások rajzolódnak ki az előbb említett, esőkérő és más, szertartásos dalok dur-pentakord hanganyagában is, valamint kezdetleges felépítésében. (Nem lehetetlen, hogy bizonyos kisse-, szentiváni és lakodalmas dalaink, szlovákok különböző, régies szertartásos dalai, valamint a románoké között valamikor ki tudjuk mutatni a közös, óeurópai eredetet.)

Az állandó anyaggyűjtő munka mellett különleges kutatásokat is végeznek. Így pl. egy Hunyad megyei, *Bartók* által felkutatott területen végeznek új gyűjtést, hogy a 40 év változásait felmérhessék, felkeresve, amennyiben lehetséges, az egykori énekeseket is. Minthogy a hunyadi *Bartók*-gyűjtés teljes egészében nem került kiadásra, felajánlottuk a Néprajzi Múzeumban őrzött *Bartók*-lejegyzések mikrofilmjeit, hogy az új anyaggal együtt azt is tanulmányozhassák.

Táncgyűjtésük eredménye eddig 250 táncleírás. Táncutatóik új táncleírás kidolgozásán is fáradoznak, amely egyszerűbb lenne és jobban megfelelné a román táncok kívánalmainak, mint a Knust-Lábán rendszer. Ők is feldolgoznak egy szűkebb területet táncmonográfia keretében, azonkívül

tematikus monográfiát is készítenek: a *legényes (fecioresc)* és a *caluser* táncot dolgozzák fel teljes részletességgel. Az utóbbi néprajzi szempontból igen nevezetes: a hozzákapcsolódó bőségvarázsló, bajelhárító és gyógyító hiedelmek szerint régi szertartásos tánc lehet, erre vallanak a maszkos, csen-gős-botos szereplők is, köztük a feketére festett arcú »néma« — ezek az elemek

2. kép. Ház Şanţ községből. Rarda megye. Falumúzeum, Bukarest

szomszédaink farsangi alakoskodóinál, valamint a mi betlehemes pásztora-inknál, regöseinknél is megtalálhatók —, de a máshol csak csökevényeiben fennmaradt rituális jelleg a szereplő-közösségben itt még rendkívül eleven és gazdag: a táncosokat két héttel az ünnep előtt elkülönítik a faluban, mágikus tartalmú fogadalmat tesznek, hogy senkinek nem árulják el, amit tanulnak, s úgy gyakorolják együtt a táncot és dallamát. Mindez a természeti népek avatási szertartásaira emlékeztet, s nem lehetetlen, hogy egykori, óeurópai avatószertartások maradványa.

A népköltészeti kutatók a nagy szöveganyag tematikus katalogizálásán dolgoznak, valamint egy új mesekatalóguson, amely jobban figyelembe

venné a változatokat, mint az *Aarne—Thompson*-rendszer. (Felhívtam figyelmüket a készülő magyar mesekatalógusra, melynek magyar nyelvű tervezését magammal vittem.) Népköltészeti és zenei kutatások közös tárgya a ballada, tekintve, hogy a román ballada zeneileg is külön típust képvisel, előadói is főként zenészek, amellet, hogy a parasztok is tudják őket, sőt egyes balladákat inkább parasztok énekelnek. (Ilyen például a Miorița, melynél az is érdemes a megemlítésre, hogy Alexandri szövege nagyrészt kiszorította az eredeti népi változatot, amely már csak nagyon régies helyeken bukkan elő.) A ballada előadása alkalomhoz kötött, és pedig a lakodalmi asztal ünnepélyességéhez, mert akkor van kellő számú hallgatója is. Balladáink azonban mások, mint az ismert, európai műfaj: 1. fantasztikus balladák (pl. a »Holló és a szél«, amelyben egy mesés méretű holló fiait emberekkel táplálja, míg az emberek könyörgésére egy hatalmas szél vagy eső el nem pusztítja a szörnyet, vagy a »Fagy és a török sereg«, amelyben a törökök viadalra hívják ki a fagyot, amely olyan hideget támaszt, hogy a törökök lovaik felvágott hasába búznak, de mégis megfagynak, csak a bása nem stb.); 2. hősi balladák, főleg török-tatár harcokról, betyárokról; 3. novellisztikus halász-, pásztor-, szekeres-történetek, gyakran erősen szociális tartalommal, 4. udvari balladák (főúri intrikák meséjével), erősen kihalóban. Ezek a balladák a mieinkkel ellentétben részletezők, például a hős jellemvonásait különösen aprólékosan festik le, a lakodalmi közönség pedig belekiabál az előadásba, követeli a részletezést stb. A mi Kőműves Kelemenünknek megfelelő Manole mester is az első csoportba tartozik, és sok énekelt változatát jegyezték fel, így megdől *Solymossy* megállapítása, hogy a románok csak prózai mese formájában ismerik.

Különös részletességgel ismerkedhettem meg népi hangszereik gazdag anyagával, minthogy itt *Tiberiu* személyében kitűnő kutatóval rendelkeznek, aki 20 éve foglalkozik ezzel a tárgykörrel. Ebben olyan érdekességekkel találkozhatunk, mint a körtefalevélen való dúdolás, a pánsíp (az ún. »naj«), kettős-furulyák, áthangolt hegedűk rezonáló húrokkal, a dobok nagy szerepe hangszer-együttesekben, egyfenekű »samán« dob, mely medvealakoskodással egybekötve jelentkezik Bákó környékén, Moldvában stb.

A folklór-kutatás ilyen nagyszabású szervezetéhez képest lényegesen elmarad a tárgyi néprajz kutatásának intézményes biztosítása. Átfogó néprajzi intézményük nincs, az egész kutatás a falumúzeum gyűjtési igényeihez és a Népművészeti Múzeumhoz kapcsolódik. (Ezen kívül van a kolozsvári múzeum, erről alább írunk.) Egyes kutatók akadémiai megbizatással végeznek kutatást, például *Vuia Romulus* Hunyad megyében. Ugyanilyen megoldatlan a néprajzi utánpótlás kérdése is. Nincs néprajzi szak az egyetemen, sem Bukarestben, sem Kolozsvárott, s csak a földrajzi szakról kerül át egy-egy érdeklődő a néprajz területére, Kolozsvárott pedig a történeti karról és a képzőművészeti főiskolások közül. Valamivel jobb a helyzet a népzene területén, mert a bukaresti Zenefőiskolán a Folklór Intézet tagjai tartanak népzenei előadásokat a hallgatók számára. Ugyancsak nehézségeik vannak a publikáció területén: a tudományos kiadóknál a néprajz nem kapott helyet, irodalmi kiadóknál pedig csak nehezen lehet egy-egy folklór-kötetet, főleg népszerűsítő jellegűt, megjelentetni. Zenei kiadó egyáltalán nincs. Így húzódik sok kitűnő kéziratnak kiadása, mint pl. az általam is említett összefoglalás a népi hangszerekről, *Tiberiu* munkája, melyet alkalmam volt megismerni.

Az erdélyi magyar kutatás is főleg a folklór területén rendelkezik kiépített szervezettel, a *Kolozsvári Folklór Intézettel*, mely a bukarestinek alosztálya. A bukarestihez hasonlóan ez is 1949-ben alakult. Jelenlegi vezetője *Faragó József*, mese- és népköltészet-kutató. Magyar zenefolkloristája *Jagamas János*, *Gurka László* és *Szegő Júlia*, román zenefolkloristája pedig

3. kép. Ház Szeben megyéből. Falumúzeum, Bukarest

Nicola Joan. Gyűjtőmunkájukba egyetemi, főiskolai hallgatókat, tanársegédek is belevonnak. Mintegy 9000 dallamot gyűjtöttek, ami a következő típusok közt oszlik meg: 1200 román szövegű dal, 2000 magyar műdal, 670 magyar hangszeres dallam, a többi pedig magyar szövegű népdal. Ebből 1000 van felvéve fonográfra, kb. 780 magnetofon-szalagra, a többi hallás utáni feljegyzés. Tervbevétték az egész magyaralkta terület felderítő gyűjtését. Jelenleg gyűjtésük központja a moldvai csángók területe, Kolozsvár környéke és Kászonszék. A kalotaszegi Inaktelke községről és a moldvai Trunkról részletes falumonográfia készül, ezek közül az előbbinek gyűjtőmunkálatai befejeződtek. Gyűjtőmunkájuk eredményeképpen kirajzolódik

az erdélyi zenedialektus több, kisebb területi alcsoportja, mint pl. a kalotaszegi, a Küküllő-vidéki, a szolnok-dobokai és nem utolsósorban a moldvai csángó. Ezt az utóbbit mutatja be kiadványuk, a nálunk is kapható »Csángó népdalok és balladák«, mely az első néprajzi kiadvány az utóbbi években az egész Román Népköztársaságban.

Jelentős munkát végez az intézet a magyar meseanyag gyűjtésében és kutatásában is. *Faragó József* 1952-től kezdve rendszeresen végez mesegyűjtést a Bolyai Egyetem hallgatóinak bevonásával. A munka eredménye 40 magnetofonszalag, egyenként kb. 20 perces időtartammal. Ennek a munkának eredményét a »Csángó népmesék és anekdoták« c. kötetben fogjuk láthatni, amely a most megjelent kötet folytatása lesz s munkálatai már megkezdődtek. Ugyanennek a sorozatnak harmadik kötete az összes többi népköltészeti műfajokat fogja tartalmazni. A mesekutatás másik súlypontja Szászrégen környéke. Ezen a területen Magyaró községben különösen élénk meseéletet sikerült felfedezni, és pedig más jellegűt a faluban és megint mást havasi favágók között. Ezért itt egy-egy különösen jó mesélőnek, falusinak és havasinak egyaránt felgyűjtik a teljes mesekészletét. Az eddigi munka során 40—40 mesét vettek fel magnetofonra mindkét adatközlőtől.

Az új anyag gyűjtése mellett tervbe vették a korábbi gyűjtemények felkutatását és fokozatos kiadását is. Az egykori Kemény Zsigmond Társaság pályázatára beérkezett anyagból kettőt sikerült megtalálni. Az egyik mesegyűjtemény névtelen, ez az év folyamán remélhetőleg meg is jelenik. A második *Ősz János* hagyatéka, ezt *Ősz János* egész munkásságának feldolgozásába ágyazva kívánják megjelentetni.

A folklór-kutatáshoz képest szerényebb keretek közt folyik a tárgyi néprajzi kutatás. Ennek központja a *Kolozsvári Néprajzi Múzeum*, melynek anyaga 1950-ben olvadt össze az Erdélyi Múzeum Egyesület Néprajzi Tára, a későbbi Vuia-féle Muzeul Etnografic és különböző magángyűjtemények anyagával. Jelenleg kb. 40,000 tárgyat őriz, 3 tudományos és 5 kiegészítő munkaerővel. Igazgatója *Gheorghe Dăncus*, akinek kutatási területe a népköltészet, itt dolgozik az egyetlen magyar tárgyi néprajzos, ifj. *Kós Károly*, továbbá egy asszisztens, *Silvia Zderciuc*. Ez a létszám nem megfelelő sem a múzeum nagyszerű anyagához képest (melyben különösen nagy és értékes a kerámia), sem az egyéb feladatokhoz képest, amelyek közt a vidéki néprajzi gyűjtemények gondozása is szerepel. (Így például a marosvásárhelyi néprajzi kiállítást is *Kós Károly* rendezte.) Itt is éreztetni hátrányos hatását az utánpótlás hiánya, a tárgyvásárlással kapcsolatban nehézségek, valamint — akárcsak nálunk — a helyhiány.

Kiegészíti viszont a múzeum munkáját és sok tekintetben segíti a népművészeti munkaközösség, mely az *Akadémia Művészettörténeti Intézete Népművészeti Osztályának Kolozsvári Kutatócsoportja* néven működik, s tagja *Kós Károly*, *Nagy Jenő* és *Kovács (Szentimrei) Judit*. A csoport kutatómunkája a következő. 1949-ben a kalotaszegi viselet, 1950-ben a torockói viselet, 1951-ben a csíki szőnyeg és kerámia (az utóbbiról *Faragó József* kézírata el is készült), 1952-ben Kászon teljes népművészete (ez talán megjelenik román nyelven), s 1953-ban a Bákó vidéki csángók teljes népművészete. (Ennek részletei talán kiadásra kerülnek.) Ezekon kívül *Kós Károly* feldolgozta a feketekörösvölgyi magyarság teljes néprajzát, továbbá a hétfalusi csángók szekerességét (nagy részt a múlt századi anyag alapján), továbbá a torockói vasművészetet (szintén múlt századi anyag alapján).

Megjelent továbbá a Csíki kályhacsempék (románul) a »Studii și cercetari din istoria artei« sorozatban, 1954-ben, ami már hozzánk is eljutott több példányban.

A fentiekén kívül készül egy kötet »Tanulmányok a moldvai csángókról«, kb. 25 íven, a Tudományos Kiadónál. Ez teljes történeti, nyelvészeti, néprajzi feldolgozás lesz, Szabó T. Attila, Kós Károly, Faragó József és mások közreműködésével.

4. kép. Szobabelső Nagybánya környékéről. Falumúzeum, Bukarest

Beszámolóm végére érve újból rá kell mutatnom arra a követésre méltó példára, amit a Folklór Intézet nagyvonalú megszervezése és a remek szabad-téri múzeum jelent számunkra, és különösen ki kell emelnem a román folkloristák megértő magatartását mind a romániai magyar néprajzi kutatás, mind a magyarországi kutatások iránt. A két nép kultúrájának kérdései annyira összefonódnak, hogy szoros tudományos együttműködés nélkül nem oldhatók meg egyik fél számára sem. Örömmel tapasztaltam, hogy erre az együttműködésre náluk is, mint nálunk, megvan a készség és jóindulat.

Vargyas Lajos